بازتاب مفاهیم اخلاق جهانی در اهداف آموزش و پرورش ایران

محمد آتشک[۱*]، دکتر محمد قهرمانی[۱]، دکتر محمود ابوالقاسمی[۱]، دکتر مقصود فراستخواه[۲] و پریسا ماه‌زاده[۳]

۱- گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران

۲- گروه برنامه‌ریزی آموزش عالی، مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

۳- گروه مدیریت آموزشی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران

چکیده

زمینه: همزیستی و بهزیستی در جهان امروز بیش از هر امری، نیازمند برخورداری از اخلاق جهانی است. از آنجایی که بهترین محمل برای آموزش، تمرین، ترویج و به‌کارگیری اخلاق جهانی به منظور تربیت انسان‌هایی متخلق به این ویژگی‌ها، نظام آموزش و پرورش می‌باشد، این تحقیق در پی آن است تا با مدنظر قراردادن مفاهیم اخلاق جهانی، در جست‌وجوی بازتاب آنها در اهداف آموزش و پرورش ایران باشد.

روش کار: پژوهش حاضر از نوع توصیفی است که جامعه آماری آن اهداف مصوب دوره‌های ابتدایی، راهنمایی و متوسطه آموزش و پرورش ایران است و از آنجایی که نمونه، برابر با جامعه آماری بوده، از روش سرشماری استفاده شده است. برای جمع‌آوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای و اسنادی سود برده شده و ابزار گردآوری اطلاعات چک لیست محقق ساخته مبتنی بر اهداف مصوب دوره‌های تحصیلی و مفاهیم اخلاق جهانی بوده است؛ همچنین برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از آمار توصیفی (فراوانی و درصد) استفاده شده است.

یافته‌ها: نتایج تحقیق حاکی از آن بود که در مجموع سه دوره تحصیلی، مفهوم اخلاقی صلح مورد بی‌توجهی کامل و مفاهیم اخلاقی شأن و منزلت، گشاده‌رویی، بردباری، اعتماد، دوستی و رفاقت مورد کم‌توجهی فراوان قرار گرفته‌اند و مفاهیم وفاداری، مسؤولیت‌پذیری، تعهد و وظیفه‌شناسی، احترام و ادب و نزاکت بیشترین میزان متوجه را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین بهترین محمل برای توجه به مفاهیم اخلاق جهانی در اهداف اخلاقی، اجتماعی و اعتقادی کمترین توجه در اهداف فرهنگی هنری، علمی آموزشی و زیستی بوده است.

نتیجه‌گیری: به منظور آماده‌سازی فراگیران برای زیستن و تعامل در جهان امروز، شایسته است که اهداف آموزش و پرورش با توجه به مفاهیم اخلاق جهانی مغفول مورد بازبینی قرار گرفته و برای ترویج و تعمیق، این مفاهیم در کتب درسی ارائه شود.

کلید واژه‌ها: *اخلاق جهانی، اهداف آموزش و پرورش، ایران.*

سرآغاز

از آنجایی که همواره میان ملت‌ها، فرهنگ‌ها و ادیان تفاوت‌هایی وجود دارد و نظر به گرایش‌های معطوف به ابراز وجود فرهنگی، زبانی و دینی و حتی نظر به ملیت‌گرایی فرهنگی گسترده، تعصبات شدید زبانی و بنیادگرایی دینی که منجر به خونین شدن مرز تمدن‌ها شده و می‌شود، بحث اخلاق جهانی[۱]، معنا، مفهوم و اهمیت مضاعفی می‌یابد. در همین ابتدا باید عنوان نمود که اخلاق جهانی، یک ایدئولوژی یا روساخت جدید نیست.

* نویسنده مسؤول: نشانی الکترونیکی: matashak@yahoo.com

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-25]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1391.7.2.7.9]

بدین معنا کـه اخـلاق جهـانی درصـدد سـاختن اخلاقـی ویـژه، براساس ادیان گوناگون و زیاده‌گویی‌هایی فلسفی نمی‌باشـد. بـه عبارت دقیق‌تر، اخلاق جهـانی ، اجمـاع اساسـی بـر ارزش‌هـای الزامی، معیارهای قطعی و نگرش‌های اصولی است که بدون آن، هر جامعه‌ای دیر یا زود به وسیله یک آنارشی یا یک دیکتـاتوری جدید در معرض تهدید قرار می‌گیرد. از اینرو مـی‌تـوان اینگونـه بیان نمود که اخلاق جهانی، اخلاقی فراگیر است کـه مقیـد بـه مذهب، تمدن، فرهنگ، مکان و زمـان خاصـی نیسـت. از اینـرو می‌توان دو کارکرد را برای اخلاق جهانی در نظر گرفـت، اولـین کاربرد آن در تفسیر متون مقدس است، یعنی هـر شـخص، هـر دین و مذهبی که داشته باشد باید آن را با مفاهیم اخلاق جهانی بسنجد و اگر مفاهیم دین و مذهبش با گزاره‌های اخلاق جهـانی منافات داشته باشد، نشان دهنده آن است که تفسیر وی از دیـن و مذهب، تفسیر درستی نبوده است و دوم اینکه اخـلاق جهـانی تنها چیزی است که در جهان امروز می‌تواند وحدت‌بخش میـان فرهنگ‌ها، اندیشه و تفکرات مختلف باشد (۱).

برخی فیلسوفان بر این باورند که تحقق یک اجماع جهـانی پایه بر پرسش‌های اخلاقی غیرممکن است؛ زیرا آنچه وجود دارد تنها اخلاق‌های منطقه‌ای هستند. اخـلاق‌هـایی کـه در محافـل آکادمیک و حواشی منطقه‌ای آن به خوبی حمایـت مـی‌شـوند و جهان را با همه مشکلات موجودش به کنار می‌نهند. در مقابـل، فیلسوفان دیگری هستند که از نوعی کثـرت‌گرایـی رادیکـال در یک الگوی پسانوین، متضمن صدق، عدالت و انسانیت در سـطح عموم دفاع می‌کنند. دسته سومی از فیلسوفان نیز مدعی هسـتند که احتمالاً حقیقت مشترکی همچون معیارهای اخلاقـی جهـانی حتی در میان انسان‌های وابسته به ملت‌ها، فرهنـگ‌هـا و ادیـان گوناگون وجود دارد که سزاوار برجسته‌سازی است(۲)، که تدوین این‌گونه اصـول و ارزش‌هـای بنیـادین اخلاقـی فقـط از طریـق شکل‌گیری فهمی بین اذهانی در میان فرهنگ‌هـا و جوامـع بـه وجود می‌آید. این نوع مراوده بین اذهانی می‌تواند دو نتیجه مؤثر و کارکردی برای جامعه و جهان کنـونی داشـته باشـد: نخسـت اینکه حوزه‌هایی از استقلال فرهنگی خلق می‌شـود کـه در آنهـا جوامع مختلف می‌توانند ارزش‌های خود را حفظ کنند و به آسانی تسلیم فشارهای یک جانبه‌گرا و فرا فرهنگی نشوند و دوم اینکه معیارهایی فرا فرهنگی ساخته می‌شوند که براساس آنها می‌توان ارزش‌های مشترک اخلاقی و حقـوق جهـانی بشـری را تعریـف کرد. به زبان دیگر توانایی و زیبایی گفت‌وگوی بین فرهنگ‌ها با شکل دادن به توافق میان فرهنگی در ساختن چنین ملاک‌های جهانی تجلی می‌یابد (۳).

والزر در مخالفت با همه کسانی کـه ایـده‌هـای مربـوط بـه ارزش‌های جهانی و دعاوی اخلاقـی را انکـار مـی‌نماینـد، ادعـا می‌کند که چیزی شبیه به یک اخـلاق بنیـادی[۲] وجـود دارد کـه مجموعه کاملی از معیارهای اخلاقـی اولیـه، کـه متضـمن حـق بنیادین حیات، حق منصـفانه بـودن رفتارهـا و حـق یکپـارچگی فیزیکی و ذهنـی هسـتند. والـزر ایـن بنیـاد اخلاقـی را اخـلاق حداقلی(کمینه) [۳] یا حداقل‌گرایی اخلاقی[۴] نام نهاده و تأکیـد دارد که حداقل‌گرایی، نه یک اخلاق به لحاظ محتوا، تابع و به لحـاظ عاطفی، کم‌عمق، بلکه به عکس، یک اخلاق ناب[۵] را مشـخص می‌سازد. معنای این عبارات این است که مفاهیم اخلاقـی یـک مضمون حداقلی دارند که با وصف رقیق مشخص می‌شـوند کـه در فرهنگ‌های مختلف غنا یافته و مصـادیق متعـدد و متنـوعی یافته و به عنوان یـک اخـلاق غلـیظ نمـودار شـده اسـت. ایـن تفکیک از این منظر مهم است کـه امکـان تحقـق یـک اجمـاع جهانی در خصوص اخلاق بنیادی (رقیـق)، را مـی‌تـوان از سـایر ملت‌ها، فرهنگ‌ها و ادیان توقع داشت و در قالب اخلاق جهـانی به صورتی جهان‌گستر تبلیغ و ترویج نمود (۲). بی‌گمان یکـی از اصلی‌ترین جایگاه‌های تبلیغ و تـرویج مفـاهیم اخـلاق جهـانی، نظام آموزش و پرورش است؛ چرا که مدرسه مهـم‌تـرین نهـادی است که توقع می‌رود فراگیران در آنجـا بـا ارزش‌هـای اخلاقـی محلی، ملی و جهانی آشنا شوند. در ایران شورای عالی آموزش و پرورش مسئول تصویب اهداف دوره‌های تحصیلی می‌باشد، ایـن شـورا در ششصـد و چهـل و هفتمـین جلسـه خـود مـورخ ۱۳۷۹/۲/۲۹، در راستای رسالت و مأموریت آموزش و پـرورش و جهت‌دهی به رشد همـه‌جانبـه دانـش‌آمـوزان بـر پایـه تعـالیم و دستورات دین مبین اسلام، اهداف دوره‌های ابتدایی، راهنمایی و متوسطه را تعیین نمود و مدیران، برنامه‌ریزان و همه افرادی کـه در تعلیم و تربیت دانش‌آموزان نقشی برعهده دارند را مکلف نمود تا در برنامه‌ریزی امور، سازماندهی فعالیـت‌هـا و انجـام وظـایف

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-25]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1391.7.2.7.9]

مربوط به‌گونه‌ای اقدام نمایند که تا پایان دوره تحصیلی مورد نظر، دستیابی دانش‌آموزان به اهداف تعیین شده، میسر شود. این اهداف که در قالب اهداف کلی اعتقادی، اخلاقی، علمی آموزشی، اقتصادی، اجتماعی، زیستی، سیاسی و فرهنگی هنری تنظیم شده‌اند، در دوره ابتدایی شامل ۹۵، راهنمایی ۱۰۵ و متوسطه ۱۰۲ خرده هدف می‌باشند (۴).

پیشینه پژوهشی

پژوهش‌های صورت گرفته در زمینه مورد بحث بسیار اندک است که در ذیل به آنها اشاره می‌شود:

نتایج پژوهش مربوط به شناسایی و طبقه‌بندی آموزه‌ها و مفاهیم اخلاقی کتاب‌های درسی مقطع ابتدایی نشان می‌دهد که به رعایت اصول اخلاقی در پنج پایه اهمیت داده شده است، همچنین در حیطه مفاهیم اخلاقی در رابطه با دیگران، نوعی عدم تعادل مشاهده شده است. بیشتر مفاهیم اخلاقی از طریق کتاب‌های دینی ارائه شده است. مفاهیم اخلاقی در رابطه با خدا، بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده است و طرح مفاهیم اخلاقی در مقطع ابتدایی بیشتر از طریق نظری بوده است (۵). بررسی نتایج تحقیقات در مورد کتاب‌های فارسی نشان می‌دهد که ارائه ارزش‌های اسلامی (اصول عقاید، ارزش‌های اخلاقی و احکام) مطابق آنچه در تدوین اهداف این دروس ارائه شده است در کتاب‌های فارسی ابتدایی و راهنمایی آمده است اما این کتب، دانش‌آموزان را با ارزش‌های ایرانی مطابق با آنچه در طرح اهداف این کتب و اهداف مصوب آن آمده است، آشنا نمی‌سازد. در مورد کتاب‌های دینی، نتایج بررسی نشان می‌دهد که مطالب مربوط به ارزش‌های اسلامی از نظر کمیت و پراکندگی در این کتاب‌ها، واجد رتبه یکسانی نبوده است. همچنین آموزش دینی و اخلاقی از طریق کتاب‌های فارسی، مطالعات اجتماعی و دینی انجام شده است. در خصوص ارزش‌های ایرانی نتایج نشان می‌دهد که محتوای کتب دینی به انتقال و توسعه میراث فرهنگی اهتمام جدی نورزیده است. نتایج بررسی‌های این تحقیق در مورد کتب تعلیمات اجتماعی نشان می‌دهد که انتخاب محتوای این کتب در جهت اهداف کلی تربیت اجتماعی است و به موضوعاتی چون مسائل روز، واقعیت جامعه، فرهنگ و ارزش‌های آن توجه نموده و به توسعه و درک و فهم دانش‌آموز از مسائل اجتماعی همت گماشته است؛ اما محتوای این کتب، مطابق اهدافی که برای آن ترسیم شده به ارزش‌های اسلامی و اصول عقاید، خصوصاً اخلاق و احکام اسلامی نپرداخته است (۶). نتایج تحقیقی حاکی از آن است که در شناسایی و طبقه‌بندی آموزه‌ها و مفاهیم اخلاقی کتاب‌های درسی پایه اول دوره راهنمایی، مفاهیم اخلاقی در ارتباط با خود، در ارتباط با جامعه در ارتباط با دیگران و در ارتباط با جهان به ترتیب بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند و همچنین نحوه خطاب پیام‌های اخلاقی بیشتر گروهی بوده است تا فردی. در عین حال برای ارائه آموزه‌های اخلاقی در ارتباط با جامعه و جهان بیشتر به شیوه غیر مستقیم بوده است (۷). در پژوهشی که به بررسی تطبیق برنامه‌های درسی دینی و اخلاقی دوره ابتدایی در ایران و چند کشور جهان پرداخته شده است، نتایج نشان می‌دهد که در کشورهای انتخابی، آموزش اخلاق بیشتر در دوره متوسطه انجام می‌شود و این آموزش در دوره ابتدایی مورد بی توجهی قرار گرفته است (۸). در تحلیل محتوای کتاب‌های علوم اجتماعی و تحلیل محتوای ادبیات کودکان مشخص شده است که مفاهیم مهربانی، مفید بودن، اجتماعی رفتار کردن، مورد توجه قرار گرفته است و دیگر مفاهیم اخلاقی کم‌تر مورد تأکید قرار گرفته‌اند (۹). در پژوهشی به منظور بررسی میزات تطابق محتوای کتب بخوانیم فارسی با اهداف اخلاقی مصوب دوره ابتدایی، مشخص شد که در پایه اول به اهداف «راستگو و امین است» و «خطا و اشتباه دیگران را در مورد خود می‌بخشد»، در پایه دوم به هدف «ظاهری آراسته دارد»، در پایه سوم به اهداف «پوشش اسلامی را دوست دارد و آن رعایت می کند» و «ظاهری آراسته دارد»، در پایه چهارم اهداف «راستگو و امین است»، «مظاهر حیا و عفت در او آشکار است»، «تکالیف شخصی روزانه خود را شخصاً انجام می‌دهد»، «پوشش اسلامی را دوست دارد و آن را رعایت می‌کند»، «اوقات فراغت خود را با فعالیت‌ها و بازی‌های مناسب پر می‌کند»، «ظاهری آراسته دارد»، «برای انجام کارهای خود دوستانش را به زحمت نمی‌اندازد»، «به همکلاسان و همسالان خود در انجام وظایف یادگیری کمک می‌کند»، «نظم و انضباط را در خانه، مدرسه و

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-25]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1391.7.2.7.9]

اجتماع رعایت می‌کند» و در پایه پنجم اهداف «مظاهر حیا و عفت در او آشکار است»، «پوشش اسلامی را دوست دارد و آن را رعایت می‌کند»، «ظاهری آراسته دارد»، «برای انجام کارهای خود دوستانش را به زحمت نمی‌اندازد»، «به همکلاسان و همسالان خود در انجام وظایف یادگیری کمک می‌کند»، «نظم و انضباط را در خانه، مدرسه و اجتماع رعایت می‌کند» هیچ توجهی نشده است. همچنین در کل دوره ابتدایی اهداف «مظاهر حیا و عفت در او آشکار است»، «راستگو و امین است»، «پوشش اسلامی را دوست دارد و آن را رعایت می‌کند»، «ظاهری آراسته دارد»، «خطا و اشتباه دیگران را در مورد خود می‌بخشد»، «به همکلاسان و همسالان خود در انجام وظایف یادگیری کمک می‌کند» کمترین توجه و در پایه اول هدف «مؤدب و مهربان است» با عدد ۸۷، در پایه دوم هدف «برای رفتارهای خود با دیگران دلیل دارد» با عدد ۵۲، در پایه سوم هدف «برای رفتارهای خود با دیگران دلیل دارد» با عدد ۵۷، در پایه چهارم هدف «برای رفتارهای خود با دیگران دلیل دارد» با عدد ۴۴، در پایه پنجم هدف «برای رسیدن به موفقیت پشتکار دارد و تلاش می‌کند» با عدد ۲۹، دارای بیشترین فراوانی می‌باشد. همچنین در کل دوره ابتدایی به اهداف «مؤدب و مهربان است» و «برای رفتارهای خود با دیگران دلیل دارد»، «برای رسیدن به موفقیت پشتکار دارد و تلاش می‌کند» بیشترین توجه شده است(۱۰). بررسی محتوای کتاب‌های غیر درسی کودکان و نوجوانان با روش تحلیل محتوا، ۲۰۰ داستان عامیانه و ۱۰۹ داستان از داستان‌های معاصر کودکان و نوجوانان نشان داده که در تقابل با پندارهای خرافی و آرمان‌های مابعدالطبیعی، غلبه نسبی جبر و بی توجهی به چاره اندیشی فردی در داستان‌های عامیانه لحاظ شده است و در داستان‌های معاصر تعاون و همبستگی به میزان کم مورد تأکید قرار گرفته است (۱۱). فراتحلیل محتوای کتاب‌های درسی در رابطه با ارزش‌های اسلامی ایرانی نشان می‌دهد که کتاب‌های درسی مقطع ابتدایی و راهنمایی در راستای آشناسازی دانش‌آموزان با ارزش‌های اسلامی و ایرانی هم از نظر کمیت مفاهیم درج شده در کتاب‌های درسی و هم از نظر کیفیت ارائه مفاهیم، نیازمند بازبینی و اصلاح می‌باشد (۱۲). تحقیقاتی نیز با هدف بررسی بازتاب برخی از این مفاهیم و به‌ویژه صلح در اهداف و برنامه‌های درسی صورت گرفته که تمامی آنها حاکی از عدم توجه کافی به این مفهوم اخلاق جهانی است (۱۳–۱۷).

همان‌طور که مشخص است عمده پژوهش‌های صورت گرفته مربوط به تحلیل محتوای کتاب‌های درسی بوده و تاکنون در خصوص مفاهیم اخلاق جهانی از سویی و از سوی دیگر تناسب و ارتباط میان آنها با اهداف نظام آموزش و پرورش ایران تحقیقی صورت نگرفته است. از اینرو به نظر می‌رسد، انجام چنین پژوهشی ضمن گشودن فتح‌بابی در این زمینه، به سیاستگذاران نظام آموزشی در متناسب‌سازی و بازنویسی دوباره اهداف نظام آموزش و پرورش و همچنین به مؤلفین کتب درسی در تدوین محتوای کتب درسی با مفاهیم مطروحه مدد رساند. به همین دلیل ۳ سؤال به شرح زیر مطرح شدند:

سؤال ۱: بازتاب مفاهیم اخلاق جهانی در اهداف دوره ابتدایی ایران چگونه است؟

سؤال ۲: بازتاب مفاهیم اخلاق جهانی در اهداف دوره راهنمایی تحصیلی ایران چگونه است؟

سؤال ۳: بازتاب مفاهیم اخلاق جهانی در اهداف دوره متوسطه ایران چگونه است؟

چارچوب نظری[۶]

مؤسسه بین‌المللی برنامه‌ریزی آموزشی[۷] وابسته به یونسکو[۸] در طی دهه گذشته اقدام به برگزاری سلسله نشست‌ها، کنفرانس‌ها و همایش‌های بین‌المللی با حضور متخصصان ترتیب داده و نتایج آن را در قالب کتب و جزواتی از طریق بخش اخلاق و فساد در آموزش[۹] انتشارات مؤسسه بین‌المللی برنامه‌ریزی آموزشی منتشر می‌نماید. تحلیل محتوای این سلسله انتشارات حاکی از آن است که مفاهیم اخلاق جهانی عبارتند از: درک و فهم[۱۰] (به دلیل اینکه این مفهوم، مهارتی ادارکی است و به صورت مستقیم دارای ارزش و مفهوم اخلاقی نیست، به منظور اجتناب از برداشت نادرست و بیش‌شماری یافته‌ها، به پیشنهاد داور محترم مورد بررسی قرار نگرفت)، وفاداری و وظیفه‌شناسی[۱۱]، مسئولیت‌پذیری[۱۲]، تعهد[۱۳]، احترام[۱۴]، ادب و نزاکت[۱۵]، نوع‌دوستی[۱۶]، پشتکار[۱۷]، مساعدت و همکاری[۱۷]، شجاعت[۱۸]،

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-25]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1391.7.2.7.9]

صداقت[۱۹]، درستکاری[۲۰]، فراخاندیشی[۲۱]، اعتقاد به بی‌طرفی (عدم تعصب و تبعیض) [۲۲]، انصاف[۲۳]، عدالت[۲۴]، برابری[۲۵]، دوستی و رفاقت[۲۶]، اعتماد[۲۷]، بردباری[۲۸]، گشاده‌رویی[۲۹]، احترام به شأن و منزلت[۳۰]، صلح[۳۱] (۱۸-۲۲). نظر به اینکه برخی از مفاهیم دارای حد و مرز مشترکی با یکدیگر بودند، به منظور اجتناب از چندباره‌شماری و افزایش پایایی نتایج، این مفاهیم در یک گروه قرار گرفتند و برای ارایه تعاریف صحیح از مفاهیم اخلاق جهانی به معتبرترین فرهنگ‌های لغات موجود در این زمینه رجوع شده است (۲۳-۲۵).

روش بررسی

از آنجایی که این تحقیق در پی پاسخ به این سؤال است که بازتاب مفاهیم اخلاق جهانی در اهداف دوره‌های تحصیلی آموزش و پرورش ایران چگونه است؟ پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر نوع، توصیفی است. جامعه آماری در این پژوهش اهداف مصوب دوره‌های ابتدایی (۹۵ هدف)، راهنمایی (۱۰۵ هدف) و متوسطه (۱۰۲ هدف) آموزش و پرورش ایران، مصوب شورای عالی آموزش و پرورش است (۴) و چون کل اهداف مورد بررسی قرار گرفته‌اند، نمونه آماری برابر با جامعه آماری می‌باشد از این‌رو از روش سرشماری استفاده شده است. در این پژوهش از روش اسنادی برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شده است و ابزار گردآوری اطلاعات چک لیست محقق ساخته مبتنی بر اهداف مصوب دوره‌های تحصیلی و مفاهیم اخلاق جهانی می‌باشد و به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از تحلیل محتوای کمی[۳۲] بهره برده شده که با توجه به هدف تحقیق، واحد تحلیل، مفهوم انتخاب شده است. برای کدگذاری هر کدام از اهداف آموزش و پرورش به دقت خوانده شده و سپس براساس مفاهیم اخلاق جهانی توسط هریک از مولفین به صورت جداگانه کدگذاری گردیده‌اند، و برای اطمینان از صحت (پایایی) کدگذاری، به محاسبه ضریب توافق بین کدگذاران پرداخته شد که نتیجه حاکی از توافق بالای بین کدگذاران داشت، همچنین برای اطمینان بیشتر از پایایی نتایج، پس از گذشت یک فاصله زمانی یک ماهه، بخشی از اهداف مجددا کدگذاری گردید که نتیجه بسیار مشابه با کدگذاری اولیه حاصل شد.

یافته‌ها

با توجه به هدف کلی پژوهش، یافته‌های تحقیق در قالب پاسخ به سؤالات ارایه شده است.

سؤال ۱: بازتاب مفاهیم اخلاق جهانی در اهداف دوره ابتدایی ایران چگونه است؟

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-25]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1391.7.2.7.9]

جدول ۱: بازتاب مفاهیم اخلاق جهانی در اهداف دوره ابتدایی آموزش و پرورش ایران

عنوان	اعتقادی	اخلاقی	علمی آموزشی	فرهنگی هنری	اجتماعی	زیستی	سیاسی	اقتصادی	فراوانی کل مفاهیم اخلاقی
احترام، ادب و نزاکت	۹	۱۲	۰	۱	۸	۰	۳	۲	۳۵
وفاداری، مسؤولیت پـذیری، تعهد و وظیفه شناسی	۷	۷	۰	۰	۹	۴	۲	۳	۳۲
نوع دوستی	۰	۱	۰	۰	۴	۰	۳	۰	۸
مساعدت و همکاری	۰	۱	۰	۰	۵	۰	۰	۱	۷
شجاعت	۰	۳	۰	۰	۲	۰	۰	۱	۶
پشتکار	۰	۲	۱	۰	۰	۱	۰	۱	۵
صداقت و درستکاری	۰	۲	۰	۰	۲	۰	۰	۱	۵
دوستی و رفاقت	۰	۲	۰	۰	۲	۰	۰	۰	۴
بی‌طرفی، انصـاف، عـدالت و برابری	۰	۱	۰	۰	۲	۰	۱	۰	۴
فراخ اندیشی	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۲
اعتماد	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۲
بردباری	۰	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲
گشاده رویی	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱
احترام به شأن و منزلت	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱
صلح	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
مفاهیم اخلاق جهانی	۱۶	۳۵	۱	۱	۳۶	۵	۱۱	۹	۱۱۴
کل اهداف مصوب دوره	۱۷	۲۱	۸	۸	۱۶	۸	۱۰	۷	۹۵

در دوره ابتدایی بیشترین توجه به مفاهیم اخلاقی، احتـرام و ادب و نزاکت، وفاداری، مسؤولیت‌پذیری، تعهد و وظیفه‌شناسی بوده و هیچ توجهی بـه مفهـوم اخلاقـی صـلح نشـده و سـایر مفـاهیم اخلاقی از جمله گشاده‌رویی، احترام به شأن و منزلت بسیار کـم مورد توجه قرار گرفته‌اند. بیشترین بازتاب مفاهیم اخلاق جهـانی در اهداف اجتماعی، اخلاقـی دوره ابتـدایی بـوده اسـت، ایـن در حالی است که اهداف فرهنگی هنری، علمی آموزشی، زیسـتی و اقتصادی کمترین محمل بـرای تجلـی مفـاهیم اخـلاق جهـانی بوده‌اند.

سؤال ۲: بازتاب مفاهیم اخلاق جهانی در اهداف دوره راهنمایی تحصیلی ایران چگونه است؟

در دوره راهنمایی تحصیلی، بیشترین توجه بـه مفـاهیم اخلاقـی وفاداری، مسؤولیت‌پذیری، تعهد و وظیفه‌شناسی، احتـرام، ادب و نزاکت و نوع‌دوستی بوده و هـیچ تـوجهی بـه مفـاهیم اخلاقـی اعتماد، گشاده‌رویی و صلح نشده است و سـایر مفـاهیم از جملـه دوستی و رفاقت، بردباری، شأن و منزلت بـه میـزان خیلـی کـم مورد توجه قرار گرفته‌اند. بیشترین بازتاب مفاهیم اخلاق جهـانی در اهداف اخلاقی، اجتماعی دوره راهنمایی بـوده اسـت، ایـن در حالی است که اهداف علمی آموزشی، زیستی، فرهنگی هنـری و

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-25]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1391.7.2.7.9]

جدول۲: بازتاب مفاهیم اخلاق جهانی در اهداف دوره راهنمایی تحصیلی آموزش و پرورش ایران

عنوان	اعتقادی	اخلاقی	علمی آموزشی	فرهنگی هنری	اجتماعی	زیستی	سیاسی	اقتصادی	فراوانی کل مفاهیم اخلاقی
وفاداری، مسؤولیت پذیری، تعهد و وظیفه شناسی	۱۰	۱۱	۱	۱	۱۱	۲	۲	۶	۴۴
احترام، ادب و نزاکت	۳	۱۰	۰	۰	۱۰	۰	۰	۱	۲۴
نوع دوستی	۰	۱۳	۰	۰	۴	۰	۱	۰	۱۸
شجاعت	۱	۲	۰	۰	۴	۰	۱	۰	۸
صداقت و درستکاری	۰	۴	۰	۰	۳	۰	۰	۱	۸
مساعدت و همکاری	۰	۲	۰	۰	۴	۰	۰	۱	۷
پشتکار	۰	۲	۰	۲	۲	۱	۰	۰	۷
فراخ اندیشی	۰	۲	۰	۲	۰	۰	۱	۱	۶
بی‌طرفی، انصاف، عدالت و برابری	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۳
دوستی و رفاقت	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱
بردباری	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱
احترام به شأن و منزلت	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱
اعتماد	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
گشاده رویی	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
صلح	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
مفاهیم اخلاق جهانی	۱۴	۴۹	۱	۵	۳۹	۳	۷	۱۰	۱۲۸
کل اهداف مصوب دوره	۱۸	۲۳	۱۳	۹	۱۴	۷	۱۱	۱۰	۱۰۵

سیاسی کمترین محمل برای تجلی مفاهیم اخلاق جهانی بوده‌اند.

سؤال ۳: بازتاب مفاهیم اخلاق جهانی در اهداف دوره متوسطه ایران چگونه است؟

در دوره متوسطه نیز بیشترین توجه به مفاهیم اخلاقی وفاداری، مسؤولیت‌پذیری، تعهد و وظیفه‌شناسی، احترام و ادب و نزاکت بوده و هیچ توجهی به مفاهم اخلاقی بردباری، شأن و منزلت و صلح نشده است و سایر مفاهیم از جمله گشاده‌رویی و دوستی و رفاقت و اعتماد مورد کم‌توجهی قرار گرفته‌اند. بیشترین بازتاب مفاهیم اخلاق جهانی در اهداف اجتماعی، اخلاقی، اعتقادی و سیاسی دوره متوسطه بوده است، این در حالی است که اهداف علمی آموزشی، فرهنگی هنری و زیستی کمترین محمل برای تجلی مفاهیم اخلاق جهانی بوده‌اند.

بحث

نتایج تحقیق حاکی از آن بود که در مجموع سه دوره، مفهوم اخلاقی صلح مورد بی‌توجهی کامل و مفاهیم اخلاقی شأن و منزلت، گشاده‌رویی، بردباری، اعتماد، دوستی و رفاقت مورد کم‌توجهی فراوان قرار گرفته‌اند و مفاهیم وفاداری، مسؤولیت‌پذیری، تعهد و وظیفه‌شناسی، احترام و ادب و نزاکت بیشترین میزان متوجه را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-25]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1391.7.2.7.9]

بهترین محمل برای توجه به مفاهیم اخلاق جهانی در اهداف اخلاقی، اجتماعی و اعتقادی کمترین توجه در اهداف فرهنگی هنری، علمی آموزشی و زیستی بوده است. همچنین توزیع این مفاهیم اخلاقی در اهداف مصوب دوره‌ها از نظم خاصی پیروی نمی‌کند، به‌گونه‌ای که در برخی از اهداف توجه به مفاهیمی در سطح مطلوب و در همان اهداف میزان توجه به سایر مفاهیم اخلاقی در سطح نامطلوب می‌باشد. نکته قابل توجه دیگر این است که در دوره متوسطه بیشترین میزان توجه و در دوره ابتدایی کمترین میزان توجه به مفاهیم مورد نظر بوده است. البته نباید از نظر دور داشت که همین میزان توجه محدود به مفاهیم اخلاقی نیز در اهداف دوره‌های تحصیلی است که بدیهی است میزان انعکاس این مطالب در محتوای کتب درسی، بسیار کمتر از این اندازه و میزان ارائه آنها توسط معلم و فهم و درک و درونی نمودن و متخلق نمودن دانش‌آموزان به آنها بسیار ناچیز خواهد بود. نتایج ارائه شده در این تحقیق همسو با سایر یافته‌های پژوهشی است، به عنوان مثال یافته‌ها حاکی از این مطلب است که، جهت‌گیری اصلی کتاب‌های درسی دوره متوسطه و پیش‌دانشگاهی رشته علوم انسانی در ارتباط با آموزش صلح، بر حفظ انسجام ملی و تمامیت ارضی کشور، شناسایی دشمن، آشنا ساختن یادگیرندگان با سیاست‌های استعماری کشورهای قدرتمند غربی، عدم توازن قدرت و مبادلات سیاسی، اقتصادی و فرهنگی کشورها در سطح بین‌المللی و مقابله با فتنه و تهاجم دشمنان می‌باشد (۱۳). همچنین در تحقیقی مشخص شده است که ۴۵۷ مورد از محتوای کلیه کتب درسی دوره ابتدایی به ترویج مفاهیم جنگ پرداخته‌اند که عمده‌ترین این مفاهیم دشمنی، خشونت، تضاد و برخوردهای اخلاقی، تخریب محیط زیست، تجاوز و زور، نژادپرستی، جرم و جنایت بوده است (۱۴).

جدول۳: بازتاب مفاهیم اخلاق جهانی در اهداف دوره متوسطه آموزش و پرورش ایران

عنوان	اعتقادی	اخلاقی	علمی آموزشی	فرهنگی هنری	اجتماعی	زیستی	سیاسی	اقتصادی	فراوانی کل مفاهیم اخلاقی
وفاداری، مسؤولیت پذیری، تعهد و وظیفه شناسی	۱۰	۱۱	۰	۱	۱۲	۳	۶	۱۰	۵۳
احترام، ادب و نزاکت	۷	۹	۰	۰	۵	۲	۳	۱	۲۷
پشتکار	۱	۲	۰	۱	۴	۲	۲	۵	۱۷
مساعدت و همکاری	۱	۱	۰	۰	۵	۲	۲	۲	۱۳
فراخ اندیشی	۱	۱	۴	۱	۱	۰	۴	۰	۱۲
نوع دوستی	۱	۱	۰	۰	۴	۱	۲	۱	۱۰
شجاعت	۱	۱	۰	۰	۳	۰	۲	۰	۷
صداقت و درستکاری	۰	۲	۰	۰	۴	۱	۰	۰	۷
بی‌طرفی، انصاف، عدالت و برابری	۰	۰	۰	۳	۲	۰	۱	۰	۶
اعتماد	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲
دوستی و رفاقت	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۱
گشاده رویی	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۱
بردباری	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
احترام به شأن و منزلت	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
صلح	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
مفاهیم اخلاق جهانی	۲۴	۲۸	۴	۶	۴۲	۱۱	۲۲	۱۹	۱۵۶
کل اهداف مصوب دوره	۱۶	۱۸	۱۳	۹	۱۴	۶	۱۳	۱۳	۱۰۲

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-25]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1391.7.2.7.9]

در تحقیق دیگری مشخص شده است که مفهوم صلح تنها با ۳۰ مورد اشاره و میزان ۰۲۵٪ از کل داده‌های تحلیل شده از ۵۲ عنوان از کتاب‌های کودکان (کتاب‌های تألیفی و ترجمه) در ایران، سهم بسیار ناچیزی در میان دیگر مؤلفه‌های معرف فرهنگ برخورداراست (۱۵). در سند چشم‌انداز بیست ساله نظام جمهوری اسلامی ایران، مؤلفه‌های حقوق بشر و دموکراسی، تعاون و همبستگی، حفظ فرهنگ‌ها، دارای بیشترین فراوانی می‌باشد و به مؤلفه انترناسیونالیسم توجهی نکرده است. در اهداف کلی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران مؤلفه خود و دیگران دارای بیشترین فراوانی و مؤلفه‌های حقوق بشر و دموکراسی، تعاون و همبستگی، انترناسیونالیسم، حفاظت از محیط زیست، معنویت کمترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. در اهداف دوره متوسطه بیشترین فراوانی مربوط به مؤلفه خود و دیگران و کم‌ترین فراوانی مربوط به مؤلفه‌های انترناسیونالیسم و حفاظت از محیط زیست می باشد (۱۶). نتایج تحقیق دیگری نیز نشان می‌دهد که معلمان دوره ابتدایی، متخصصان تعلیم و تربیت و کارشناسان برنامه‌ریزی درسی با آموزش مفاهیم و مؤلفه‌های مطروحه آموزش صلح در حیطه‌های دانش، توانش و نگرش در حد بسیار و نسبتاً زیاد موافق می‌باشند و کارشناسان برنامه‌ریزی درسی، میزان توجه به مفاهیم و مؤلفه‌های آموزش صلح را در حیطه طراحی برنامه‌درسی دوره ابتدایی بسیار و نسبتاً کم ارزیابی نموده‌اند و معلمان دوره ابتدایی میزان توجه به مفاهیم و مؤلفه‌های آموزش صلح را در حیطه اجرا و ارزشیابی برنامه‌درسی دوره ابتدایی بسیار و نسبتاً کم ارزیابی نموده‌اند (۱۷).

با عنایت به موارد مطروحه پیشنهاد می‌شود شوراهای عالی آموزش و پرورش و انقلاب فرهنگی ضمن بازنگری در اهداف آموزش و پرورش مفاهیم بی‌طرفی (عدم تعصب و تبعیض)، انصاف، عدالت و اعتقاد به برابری، صلح، رک‌گویی، اعتماد را مورد توجه قرار داده و به آنها توجه ویژه‌ای نمایند. همچنین با توجه به بلوغ ذهنی و عاطفی بالاتری که در دوره‌های تحصیلی بالاتر بوجود می‌آید، شایسته است که مفاهیم اخلاق جهانی مورد توجه بیشتری واقع شوند. از آنجایی که تحقق اهداف و مفاهیم اخلاقی مصوب نیازمند ارائه از طریق محتوای آموزشی و درسی است، شواهد تحقیقات حاکی از آن است که در بسیاری از موارد، علی‌رغم وجود مفاهیم اخلاقی مصوب در دوره‌ها، در منابع آموزشی و درسی تألیف شده توسط دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، ردپا و اثر چشمگیری از این مفاهیم دیده نمی‌شود (۱۰)، از اینرو مطلوب خواهد بود که محتوای کتب دوره‌های تحصیلی بر این اساس مورد بازبینی قرار گیرد. نکته مهم دیگر این است که تدریس مفاهیم اخلاقی با هر روشی امکان‌پذیر نمی‌باشد؛ برای آموزش این مفاهیم نمی‌توان از الگوهای تدریس رفتاری (همانند آنچه در کشور ما مورد استفاده فراوان قرار می‌گیرد) سود برد، بلکه آموزش این مفاهیم اخلاق جهانی نیازمند بهره بردن از رویکردهای برنامه‌درسی اجتماعی، انسانگرا و ماوراء فردی است و نکته آخر اینکه پذیرفتن و اجرای پیشنهادهای مطروحه (بازبینی اهداف، محتوی، روش‌ها)، بیشتر و پیشتر از هر امری، نیازمند شناخت، درک، اعتقاد و درونی نمودن مفاهیم اخلاق جهانی توسط متولیان امور و گذر و گذار از رویکرد انتقال فرهنگی به شهروندی دموکراتیک در سیاستگذاری، تدوین اهداف، تالیف کتب، اجرا و ارزشیابی آموزش است.

سپاسگزاری

از آن جایی‌که این مقاله برگرفته شده از بخشی از رساله دکتری نویسنده اول با موضوع فساد در مدارس دولتی است که در دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی انجام شده است، برخود لازم می‌دانم از تمامی افرادی که در انجام این تحقیق همکاری و مساعدت نمودند، تشکر و قدردانی نمایم.

واژه‌نامه

اخلاق جهانی	1. Global Ethics
اخلاق بنیادی	2. Core Morality
اخلاق حداقلی (کمینه)	3. Mini Morality
حداقل‌گرایی اخلاقی	4. Moral Minimalism
اخلاق ناب	5. Pure Ethics
مؤسسه بین‌المللی برنامه‌ریزی آموزشی	6. International Institute for Educational Planning (IIEP)

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-25]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1391.7.2.7.9]

7. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)
سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی ملل متحد (یونسکو)
8. Corruption In Education
فساد در آموزش
9. Understanding
درک و فهم
10. Loyalty
وفاداری و وظیفه‌شناسی
11. Responsibility
مسئولیت‌پذیری
12. Commitment
تعهد
13. Respect
احترام
14. Courtesy and Politeness
ادب و نزاکت
15. Caring
نوع‌دوستی
16. Diligence
پشتکار
17. Helpfulness and Co-operation
مساعدت و همیاری
18. Courage
شجاعت
19. Honesty
صداقت
20. Integrity
درستکاری
21. Openness
فراخاندیشی
22. Impartiality
بی‌طرفی (عدم تعصب و تبعیض)
23. Fairness
انصاف
24. Justice
عدالت
25. Equity
اعتقاد به برابری
26. Friendliness
دوستی و رفاقت
27. Trust
اعتماد
28. Patience
بردباری
29. Hospitability
گشاده‌رویی
30. Dignity
شأن و منزلت
31. Peace
صلح
32. Quantitative Content Analyze
تحلیل محتوای کمی

منابع

۱. ملکیان مصطفی، اخلاق جهانی عامل پیوند دهنده مکاتب و اندیشه‌های مختلف است، روزنامه شرق، شماره ۱۳۲۵، مورخ ۱۳۹۰/۵/۳۰.

۲. کونگ هانس. اخلاق جهانی به مثابه بنیانی برای جامعه جهانی، ترجمه سیدحسین شرف‌الدین . فصلنامه معرفت اخلاقی. ۱۳۸۹، سال دوم، شماره اول: ۱۱۵-۱۴۶.

۳. عظیمی مجتبی. تلاش برای یافتن اخلاق جهانشمول، روزنامه قدس، شماره ۶۵۱۳ سال بیست و سوم. مورخ ۱۳۸۹/۶/۲۷.

۴. مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش. شورای عالی آموزش و پرورش، ۱۳۸۹: ۲۹-۴۳.

۵. جمالی‌زاده حکیمه. شناسایی و طبقه‌بندی آموزه‌ها و مفاهیم اخلاقی کتاب‌های درسی مقطع ابتدایی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد برنامه-ریزی درسی. دانشگاه شهید باهنر کرمان. ۱۳۸۴.

۶. کلبعلی ایراندخت. بررسی محتوای کتاب‌های دینی، تعلیمات اجتماعی و ادبیات فارسی (مقطع ابتدایی و راهنمایی) در رابطه با آشناسازی دانش‌آموزان با ارزش‌های اسلامی ایرانی. فصلنامه دانش و پژوهش در علوم تربیتی. ۱۳۸۴، سال ۲، شماره ۳: ۷۷-۹۶.

۷. علیزاده اعظم، درتاج فریبرز، علوی سیدحمیدرضا. شناسایی و طبقه-بندی آموزه‌ها و مفاهیم اخلاقی در کتاب‌های درسی پایه اول دوره راهنمایی. فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری. ۱۳۸۸، شماره-های ۳و۴: ۹۰-۱۰۱.

۸. شعبانی زهرا. بررسی تطبیقی برنامه‌های درسی دینی و اخلاقی دوره ابتدایی در ایران و چند کشور جهان. فصلنامه تعلیم و تربیت. ۱۳۸۴، سال ۲۱، شماره ۴: ۱۲۰-۱۴۰.

۹. زرین‌پوش فتانه. تربیت اخلاقی در دوره دبستان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تربیت مدرس. ۱۳۶۶.

۱۰. توفان مهوش. تحلیل محتوای کتب بخوانیم فارسی دوره ابتدایی بر اساس اهداف اخلاقی مصوب. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب. ۱۳۹۰.

۱۱. عباسی لطف‌الله. بررسی مؤثر و بازدارنده مطالعه غیردرسی دانش-آموزان سال‌های اول تا چهارم دبیرستان‌های شهر تهران، دفتر مشاوره تحقیق، وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۷۳.

۱۲. فیاض ایراندخت. بررسی فراتحلیلی محتوای کتاب‌های درسی در رابطه با ارزش‌های اسلامی_ایرانی. فصلنامه دانش و پژوهش در علوم تربیتی. ۱۳۸۶، سال چهارم، شماره ۴: ۳۵-۶۰.

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-25]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1391.7.2.7.9]

۱۳. هاشمی سهیلا. تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره متوسطه و پیش‌دانشگاهی رشته علوم انسانی بر اساس مؤلفه آموزش صلح. مطالعات برنامه‌درسی. ۱۳۸۸، سال ۴، شماره ۱۵: ۸۳-۱۰۴.

۱۴. فتحی واجارگاه کورش. بررسی جایگاه صلح و جنگ در کتب درسی دوره ابتدایی کشور. پژوهشنامه علوم انسانی. ۱۳۸۲، سال ۲، شماره ۳۸: ۲۵-۴۸.

۱۵. میرحسینی زهره، ترقی‌خواه دیلمقانی نیر. بررسی مفهوم فرهنگ و جایگاه مفهوم صلح در کتاب‌های کودکان در ایران در سال‌های ۸۵-۱۳۷۰. دانش‌شناسی. ۱۳۸۸، سال ۲، شماره ۵: ۸۱-۹۳.

۱۶. فلاح نودهی معصومه. بررسی مؤلفه‌های آموزش صلح یونسکو در اسناد و مدارک جمهوری اسلامی ایران (۸۵-۱۳۸۳): سند چشم-انداز بیست ساله نظام جمهوری اسلامی ایران، اهداف کلی آموزش و پرورش ایران، اهداف دوره متوسطه. دانشور رفتار، ۱۳۸۸، شماره ۳۶: ۵۵-۶۸.

۱۷. فتحی واجارگاه کورش؛ اسلامی معصومه‌سادات. بررسی میزان توجه به «آموزش صلح» در برنامه‌درسی دوره ابتدایی از دیدگاه متخصصان تعلیم و تربیت، کارشناسان برنامه‌ریزی درسی و معلمان دوره ابتدایی شهر تهران. نوآوری‌های آموزشی، ۱۳۸۷، سال ۷، شماره ۲۵: ۴۹-۷۶.

18. Poisson M (2009). Guidelines for the design and effective use of teacher codes of conduct. Paris. UNESCO. pp: 21.

19. McKelvie-Sebileau P (2011). Patterns of development and use of codes of conduct for teachers in 24 countries. Paris. IIE-UNESCO. pp: 41-64.

20. Van Nuland S (2009). Teacher codes: learning from experience. IIE-UNESCO. Paris. pp: 87-112.

21. Van Nuland S, Khandelwal, B.P. (2006). Ethics in education: the role of teacher codes. IIEP-UNESCO. Paris. pp: 72-98.

22. Hallak, J.; Poisson, M. 2005. “Ethics and corruption in education: an overview”. In: Journal of Education for International Development, 1(1). pp: 79-113. Retrieved from http://equip123.net/ JEID/1/1_3http: //plato.stanford.edu/entries/impartiality.

23. Ethics Resource Center (ERC). Available at: http://www.ethics.org/resource/ethics-glossary. Accessed:1 September.2011

24. Stanford Encyclopedia of Philosophy. Available at: http://plato.stanford.edu/entries/impartiality. Accesse d:8 September.2011

25. Oxford Dictionaries: Available at: http:// oxforddictionaries. com. Accessed: 2 October.2011.

[Downloaded from ethicsjournal.ir on 2026-11-25]

[DOR: 20.1001.1.22517634.1391.7.2.7.9]